

Mõtisklusi eetikast

Kõigepealt moraali, eetika ja väärtuste seostest. Igas ühiskonnas ja kultuuris on hulk kirjutatud ja kirjutamata reegleid, mis moodustavad selle ühiskonna ja kultuuri moraali. Moraal on sotsiaalse kontrolli vorm, ta on vajalik turvalise elu tagamiseks ühiskonnas. Me laseme piirata oma vabadust selleks, et soodustada suuremat vabadust ja heaolu. On olemas universaalsed moraalireeglid, mis aitavad meil olla hea inimene ja kodanik. See on kirjas näiteks kristlikus kümnes käsus. Eetika kui kõlblusõpetus arutleb selle üle, kuidas olla moraalile vastav, mis on õige ja mis väär. Väärtused on moraali ja eetika tuumaks. On väärtusi, mis on ajast aega (tervis, õnn, armastus) ja on väärtusi, mis on instrumentaalsed, vahendid millegi saavutamiseks – nii kõneleb minevikust meile Sokrates. Instrumentaalsete väärtuste näidetena toob ta välja arstikunsti ja raha. Arstikunst on väärtus tervise edendamiseks, raha on vahend millegi väärtusliku hankimiseks.

On väidetud, et põhiväärtused valivad meid, mitte vastupidi. Meil puudub vabadus neid valida, pigem on selle peale sundinud meie (inimese) loomus. Seega on meil olemas seismised väärtused, sisemine sund teatud moel käituda. Kui näeme nutvat last üksinda keset tänavat, siis ühel meist on vajadus talle appi minna, teist see aga ei puuduta. Vajadus juurelda eetiliste väärtuste, inimeseks olemise kohustuse, iseenda kõlbluse üle sõltub meie vaimse tasemest. Mida kõrgem vaimsus, seda rohkem me treenime oma mõtlemist, ohjeldame himusid, teenime teisi. Mida rohkem on meile Looduse poolt kaasa antud, seda suurem on kohustus ennast maailmale tagasi anda.

Me usume, et ilusas maailmas on parem elada kui prügimäel ja headus meeldib meile tavaliselt rohkem kui kurjus. Paraku on maailmas olemas mõlemad. Idamaade filosoofia väidab, et me ise „näeme“ oma maailma kas ilusaks või inetuks ja hakkame seda sellisena ka uskuma, tekitades sellega vastandumise. Kui inimene saaks üle kramplikust usust, et maailm on jagatud äärmuslikesse dualistlikesse nähtustesse nagu hea-kuri, ilus-inetu, kõlbline-kõlblusvastane, siis on ületatud üksteisele vastandumine ja sealt edasi vägivalla põhjused.

Iga teol on ühiskonnas eetiline mõõde juhul kui me suhtestume selle teoga läbi hinnangu andmise. Aga hinnang tähendab automaatselt õigel pool olekut, kus teine on valel poolel. Mida rohkem tegu meid puudutab või arvame ennast puudutavat, seda innukamalt me sõna võtame. Kui oleksime Dalai-laama, siis me hoiduksime hinnangutest. Siis ütleksime, et klaas on nii pooltäis kui pooltühi ja et iga valik toob kaasa oma tee.

Minu arvates on väärtushinnangute kujunemisel avalikul võimul ühiskonnas eeskujuks olemise roll. Näiteks väärtustab meie ühiskond jõulisust, aktiivset eluhoiakut, rahalist ja erialalist edukust, noorust, seksapiilsust, kõrghariduse diplomit, võimu, ökot, naudinguid. Avalik võim peaks aru saama, mida see üksikisikule ja ühiskonnale tervikuna kaasa toob ja kas me „sellist Eesti tahame“! Kas ei too selline väärtuste valik kaasa lõputult rabelevad, korraldavad ja ümberkorraldavad inimesed, kelle jaoks see ongi elu sisu, kuid kel pole oskust ega arusaamist iseenda käitumise üle mõtiskleda. Kui me väärtustame enam vormi näiteks kõrghariduse diplomi näol, siis saame noored, kes seda püüdlevad, selmet õppida heaks käsitööliseks või oskustööliseks. Küsimus pole selles, et eelnimetatut ei tohiks väärtustada. Kui me aga ei näe teist poolt, mis ju ka paratamatult eksisteerib, siis vajume ühele küljele kaldu ega ole tasakaalus. Nagu ütleb väike Oscar raamatus „Oscar ja Roosamamma“, et pole mingi kunst olla õnnelik 20-selt, aga katsu sa rõõmus olla 100 aastaselt kui oled haige ja kõik kohad valutavad.

Inimene meie kliimavööndis peab rohkem kulutama raha elamise ja söögi peale kui näiteks inimene soojal maal palmipuude all. Selleks on vaja palju tööd teha. Mulle meeldib, kui äris rahateenimise soovi tunnistatakse. Ausust on vaja usalduse loomiseks ja see kehtib igas valdkonnas. Kui inimene on aus, siis on suur tõenäosus, et ta ka tulevikus käitub

samasugustes olukordades otsekohevalt. Ma usaldan sellist (ka brutaalsena näivat) äri meest rohkem kui silmakirjalikku head. Seda ka juhul kui minu väärtushinnangud tema omadega ei kattu. Tihti on heategevuse rüüsse looritatud soov saada kiiremini kasu ja tust. On arutletud selle üle, kas halb äri mees saab olla hea kodanik. Kui ta ei täida seadusi, siis ta õõnestab otseselt moraali ja ta ei ole hea kodanik. Kui ta elab JOKK -stiilis, siis ta toodab ennekõike silmakirjalikkust. Selline käitumine ei muuda aga maailma, kus me elame, helgemaks.

Muuseas, silmakirjalikkuse teema üle arutlemine tuleks ühiskonna tervisele kasuks.

Nagu öeldud, määravad ühiskonna moraalireeglid selle, mida üksikisik väärtustab, kuidas ta käitub. Kui ühiskond on väärtuste koha pealt viltu, siis see väljendub ka käitumises. Riigi- ja erasektoris, aga ka kolmandas sektoris on reaalsed inimesed oma inimlike vigade ja nõrkustega, see on läbilõige ühiskonnast. Loomulikult soovime me kõik uskuda, et valitsussektoris on kõigil ametnikel missioonitunne teenida riiki ja et siin töötavad ainult parimad selle maa pojad ja tütre. Selliseid ametnikke on ja mitte vähe. See tähendab aga, et ametnikul on esiplaanil riigi huvid ja ta kasutab oma andeid riigi edendamiseks. Näiteks kui riik otsustab viia läbi reformi, siis vaatamata sellele, et ametnikule see ei meeldi või ta pole sellega nõus, on tema kohus see ellu viia parimal võimalikul moel. Muutuste ajal olen näinud ennastalgavusega panustavaid ametnikke, aga olen näinud ka väiklast meelt, vastupanu, kiuslikkust ja isiklikke ambitsioone.

Valitsussektoris on mitmed organisatsioonid tegelenud oma väärtuste kujundamisega. Kui seda teha pikka aega järjekindlalt ja sisuliselt, siis suure tõenäosusega mõjutab see ka ühiskonda. Pean eriti tähtsaks tänases ühiskonnas ja organisatsioonis **väärtustada inimlikkust**, sest see, nagu ennist mainitud, moodustab moraali baasi, kõige aluse. Eriti oluline on seda nõuda ja järgida mõnede tööde puhul nagu näiteks politseiniku oma. On ju riik andnud politseinikele suurema võimutäiuse üksikisiku vabaduse piiramisel.

Minu arvates võiks meie tänases elus ja äris olla **rohkem mõõdukust, tervet talupojamõistust ja lahket meelt**. Me tahame olla iga hinna eest kõige, kõige, kõige Ei pea konkurenti või teise arvamusega tulijat „maha tapma“ või teda igal sammul hanitama. Iseendaks jäämine on võimalik ka teist vaimselt surmamata. Vahel tuleb elu ja olukorraga lihtsalt leppida. Jumal tänatud, et selliseid ettevõtjaid ja ametnikke, kes kasutavad oma oskusi, andeid ja positsiooni inimeste teenimiseks, on ikkagi palju.

Mida terviklikum inimene on, seda olulisemaks saab see, mida ta teeb, kellel sellest parem saab, mida ta lastele ja maailmale jätab, milliseid emotsioone ta igal sammul enda ümber külvab. „Mida“ ja „kuidas“ käivad sellisel juhul koos. Oluline on nii eesmärk, mis vormub tänaseks teoks kui kõrge eetilise tase, mis kannab kõlbelist käitumist.

Mina usun, et eetika üle arutlemine aitab kaasa ühiskonna paremaks saamisele. Aga eetikat mõjutab igaüks meist. Tooksin taaskord mängu üksikisiku oma väärtuste ja väärtuste läbi isikliku vastutusega. Vabadus tähendab õiguste kõrval ka vastutust, seda nii teos, sõnas, mõtetes. Ainus tõeline vabadus tuleb meile läbi kontrolli iseenda üle. Sellele aitavad kaasa kannatlikkus, distsipliin, õiged inimsuhted. Kannatlikkusega teeme tööd ja näeme vaeva. Distsipliiniga ohjeldame oma himusid ja liigume suurema sõltumatuse poole. Õiged inimsuhted õpetavad meid vaikima, kuulama ja mõistma selmet igal sammul ja kõikide asjade kohta arvata, hinnata või sõna võtta.

Lõpetuseks soovin, et Jumal kingiks meile selgust rahulikult vastu võtta asju, mida me ei saa muuta, julgust, et muuta asju, mida muuta suudame ja tarkust nende vahel vahet teha.